

سر سخن

نسخه خطی و گنجینه کتابخانه آستان قدس رضوی

محمد وفادار مرادی^۱

کتاب خطی کتابخانه آستان قدس رضوی همانند هر کتابخانه ای در اکناف عالم، حافظه زنده تاریخ و فرهنگ زادگاه خویش است و شایسته افتخار و مباهات ملت و امت و به بیانی، خاطرات نسخه ها، رافع خطرات فرهنگی است اگر به نحو روشن و هدفمند زر شناسی گردد.

زیرا مسلم آنکه خطوط چهره علوم به تلاش تاریخی جماعت کاتبان، مذهببان، جلدسازان در حوزه های استنساخ ترسیم یافته و راز ماندگاری میراث ارزشمند مکتوب ما، در گرو بیداری و دلبستگی کتابداران، واقفان و خازنان کتابخانه هاست.

از این رهگذر، خاطره سال ۳۲۷ هـ. ق. در تاریخ پیدایش کتابخانه حضرت شمس الشموس علیه آلائف التحیه والثناء بعد از گذشت هزار و اند سال، هنوز شیرین، شکوفا و دیرپاست.

ازین برهه تاریخی - اقدم مستندات و قفنامه ای بر آن مهر گواه زده است - قران خانه مبارکه رضوی بنا به نیاز و ارادت مؤمنان زائر و مجاور ولوی در جوار مضجع منور مطهر امام غریب، غریب نماند و همواره علاوه بر رونق افزون در مرور دهور، به تدریج کتب احادیث و تفسیر و تجوید و عقاید و کلام و غیر اینها در میان رف ها و قفسه ها، مصاحف شریفه را همراهی کرده اند.

بنابراین وجود استوار و مستمر کتابخانه و شوق و ابتهاج زیارت مصاحف شریفه و کتب نفیسه موجود وقفی ازمنه دور تا زماننا هذا، سد عظیمی است بر تأسف عمیق دانشیان بر فقدان ده ها کتابخانه کوچک و بزرگ، شخصی و عمومی ایران و اسلام که در تهاجمات ویران شده اند.

۱. محقق و کارشناس کتب خطی

با غفلت آگاهانه از نقل ارقام و آمار موجودی نسخه‌ها - ذکر تعداد آنها مکررا در گزارشات آمده است - در نگاه کلی و جامع، نسخه‌های متنوع در موضوعات علوم ادیان و ابدان، موزه‌ای نامحسوس اما مستند و نفیس هنرهای کتابت، تذهیب و تجلید تا مرکب‌سازی و رنگ‌شناسی، در معرض زیارت و پژوهش است از طرف دیگر، کثرت کتبی که در مشهد الرضا نسخه برداری شده آنچنان چشم‌نواز می‌نماید که عشق به حفاظت و صیانت آنها توسط اراتمندان ساحت اقدس رضوی (ع) را صد چندان تا جائیکه علمای بزرگ قرون گذشته، نسخه‌های مهمور کتابخانه رابه محض رویت از اکناف و بلاد دور و نزدیک حتی با پرداخت وجه آن به محل وقف عودت داده‌اند.

اما ارزش پنهان گنجینه آستان قدس رضوی از آنجاست که نسخه‌های خطی همگام با حفظ علوم و دانش انسان و جهان، امانت دار خطوط علماء و دانشمندان و خوشنویسان بویژه یادداشتهای مالکان، قاریان و واقفان در اوراق صدر و ذیل متن کتاب و مصاحف شریفه است که بی‌شک شامل وقایع، رخدادها، وفیات علماء، حوادث و بلاای طبیعی، وقفنامه‌ها، تملک‌ها، قراآت و سماع، اجازات و بلاغهای کثیری است که طبعاً توجه مضاعف را می‌طلبد زیرا در مطاوی آنها، دقایق نسخه‌شناسی مانند خط و کاغذ شناسی، جلد‌سازی و حتی آئین نامه امانت کتاب تصریح و رعایت می‌شده است.

بر اساس همین ارزشهای آشکار و نهان نسخه‌هاست که کارشناسان محقق کتابخانه از آغاز قرن ۱۴ شمسی با اطلاعات وسیع و صحیح از معارف اسلامی و با یاری فکر روشن و نگارش قوی، اولین قدمهای فهرستنگاری را در ایران بنیان‌گذاری کردند و کتبی به زیور طبع آوردند که "کشف الظنونی" شد به‌مراه "وفیات الاعیانی".

اینهمه دلیلی است بر آنکه بی‌اختیار کمال حق شناسی و احترام خویش را به پیشگاه گنجینه داران، واقفان و حافظان جریان شور انگیز تاریخ علم و اخلاق و حکمت و عرفان عرضه بداریم والسلام من اتبع الهدی.